

ברכה על טלית שנפלה מגופו

[ו] כשנפלה לו כל הטלית, צריך לברך עליה מחדש. אמנם אם לובש אז גם טלית קטן, לדינא אינו צריך לברך.¹

התכלת שנמצאה בזמנינו

[ז] רבינו נהג ללבוש בצנעה טלית קטן עם פתיל תכלת מסוג של חלזון מורקס (murex) שהמציאו לאחרונה, אבל בטלית גדול שלו לא לבש פתיל תכלת, משום שלא רצה להיות שונה מהציבור. והיה לובש ד' חוטי תכלת וד' חוטי לבן. ולדעתו נשאר הדבר בגדר ספק האם זהו התכלת האמיתית או לא, ואמר שראוי לחוש שזהו החלזון האמיתי ויקיים בזה מצות תכלת, כיון שתכלת היא מעיקר מצות ציצית, ואם באמת אינה התכלת האמיתית לא הפסיד בזה כלום, דלא גרע מלבן. אמנם לשואלים שלא למדו היטב את הסוגיא, לא הורה ללבוש תכלת.²

מקורות וביאורים

ס"ק מ"ד) בשם השל"ה דאם נשמטו ממקומן בשעת התפילה אינו צריך לברך דהוי כמסיר על מנת להניח שוב. ואולי זה היה חלק מן הצירוף, שלכן פסק רבינו דאין לברך כשנפלה ממנו הטלית, כשהוא לובש טלית קטן.

ח. בהנהגת רבינו בלבישת התכלת, ישנה עדות ברורה מבני משפחתו, שהיה לובש תכלת על הטלית קטן שלו בצנעה, והיה מקפיד לכסות הציצית קודם שיצא מן הבית. ועורך סרט תעודי (documentary film) הנקרא "תכלת זה לא שחור ולבן" ("It's not all black and white" בא לרבינו כדי שיחזה את דעתו בענין, ואמר רבינו בסרט התעודי שהוא דבר הראוי לקיים, וז"ל: "I would think it's appropriate for someone who is able to fulfill it" ("אני חושב שזה משהו שראוי לעשותו כל מי שיכול"). אמנם כשדיברנו עם העורך הנ"ל, אמר לנו, שמתחלה אמר רבינו שהוא ספק האם זהו התכלת האמיתי או לא ולכן יש לקיימה מספק, ורק לאחר שהפציר בו פעמים רבות אמר לקיים תכלת מבלי להזכיר מלת "ספק",

ז. בשלחן ערוך (סי' ח סט"ו) מבואר דאם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ומתעטף בה, צריך לברך. והוא שנפלה כולה, אבל אם לא נפלה כולה אע"פ שנפלה רובה אינו צריך לברך. ובמ"ב (ס"ק ל"ט) כתב דאפילו למה דפסקינן דבהסיר טליתו ע"ד להחזירו אין צריך לברך, בזה גרע יותר, דהא נפלה בלא דעת ואזדא לה מצותה, ואפילו נשאר עליו טלית קטן לא מהני. ובשער הציון (ס"ק נ"ז) כתב דהא דלא מהני אם נשאר עליו טלית קטן הוא פשוט. וכ"כ הבאר היטב (שם ס"ק י"ז). אולם במחצית השקל (שם סק"כ) צידד לומר דאם נשאר עליו טלית קטן אינו מברך, וכן פסק להלכה שלא לברך בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קלח אות ב), ובשו"ת אמרי יוסר (ח"ב סי' ט אות ד) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קמח) כי ספק ברכות להקל, וכן פסק רבינו מפי השמועה.

ובגליון משנה ברורה של רבינו (סימן ח' ס"ק כ"א) הקשה על הא דכתב שם המ"ב דכשנפלה הטלית מעל גבו צריך לברך עוד פעם, דמ"ש מתפילין דפסק המ"ב (סימן כ"ה

ח) הלוּבֶשׁ תְּכֵלֶת, נִחְלָקוּ הַפּוֹסְקִים מֵהָיָא הַדֶּרֶךְ הַנּוֹכּוֹנָה לַעֲשׂוֹת הַכְּרִיבּוֹת, לְדַעַת הַחוֹסִי יַעֲשֶׂה סֶךְ הַכֹּל ז' חוּלִיּוֹת וּבְכָל חוּלִיָּה ג' כְּרִיבּוֹת. וַיַּעֲשֶׂה כַסְדֵּר הַזֶּה: קֶשֶׁר, חוּלִיָּה שֶׁל לֶבֶן, חוּלִיָּה שֶׁל תְּכֵלֶת, קֶשֶׁר, חוּלִיָּה לֶבֶן, חוּלִיָּה תְּכֵלֶת, קֶשֶׁר, חוּלִיָּה לֶבֶן, קֶשֶׁר, חוּלִיָּה לֶבֶן, קֶשֶׁר. וְהֵעֵלָה רַבֵּינוּ שִׁישׁ לַהוֹסִיף עַל זֶה עוֹד כְּרִיבָה אַחַת בֵּין כָּל קֶשֶׁר וְקֶשֶׁר וְאֵין חִילּוּק הָאֵם הַכְּרִיבָה הַנוֹסֶפֶת הִיא בַתְּכֵלֶת אוֹ בַלֶּבֶן.

ולדעת הגר"א עדיף לעשות סך הכל י"ג חוליות ובכל חוליה ג' כריכות. ויעשה בסדר הזה:
קשר, חוליה לבן, חוליה תכלת, חוליה לבן, חוליה תכלת, קשר, חוליה לבן, חוליה תכלת,
חוליה לבן, חוליה תכלת, קשר, חוליה לבן, חוליה תכלת, חוליה לבן, חוליה תכלת, קשר,
חוליה לבן, קשר.

וגם דעת ספר החינוך לעשות סך הכל י"ג חוליות, אבל יעשה כסדר הזה: קשר, חוליה לבן, חולין תכלת, חוליה לבן, קשר, וכן יעשה עוד שני פעמים כסדר הזה, ולאחר הקשר הרביעי יעשה חוליה תכלת, חוליה לבן, חוליה תכלת, חוליה לבן, וקשר. וכן נהג רבינו למעשה בהתכלת שלבש בעצמו. ולכל הדעות יש לעשות החוליות באופן שיהיו בהם ג' כריכות שלמות, מבלי לצרף את חצאי הכריכות ט.

מקורות וביאורים

והדבר ברור שבאמת דעתו היה שהוא רק ספק ולא ודאי.

ומצינו עוד מכתב בענין זה מר' ישראל
טפלין, כשגם רבינו חתם עליו, וכתב שם
שאינו יורד לגוף הקושיות והפירוקים, אבל
הוא סובר שאין כאן הפסד כלל ללבוש תכלת
ואדרבה כולו רווח, שאם הוא התכלת האמיתי
קיים המצוה ואם אינו התכלת האמיתי לא
הפסיד כלום, דהוי כקלא אילן שאמרו עליו
חז"ל לא יהא אלא לבן. וע"ז כתב רבינו:
ג"א מצטרף להנ"ל כיהודה ועוד לקרא
וחתם את שמו. ומהמכתב הנ"ל ג"כ מוכח
שדעת רבינו היה שהדבר בספק עומד, וכיון
שאין כל הפסד בדבר ללבושו, יש לעשות כן.

ורבינו נהג ללבוש התכלת רק בטלית קטן
שלו בצנעה, אבל בטלית גדול שלו לא היה
לובשה, משום שלא רצה לנהוג הנהגה אחרת
מהציבור. וגם לשואלים לא הורה ללבוש
התכלת אא"כ הם למדו כבר היטב את הסוגיא

וסברו שיש עכ"פ ספק שזהו התכלת האמיתי. ובמנין החוטים העשויים מתכלת, דעת רבינו עצמו דהעיקר כשיטת רש"י ותוס' (מנחות ל"ח. ד"ה התכלת) דעושה ב' חוטים שלמים מתכלת ולאחר הכפילה הוי ד' חוטי תכלת וד' חוטי לבן, ושכן ס"ל להגר"א.

ט. בגמ' במנחות (לט.) "כמה שיעור חוליה תניא רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש, תאנא הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על י"ג". ופרש"י לא יפחות משבע, חוליות. וכ"כ התוס' (שם ד"ה לא) בפירושם הראשון דלא יפחות מז' חוליות ובכל חוליה ג' כריכות, והכונה לסך הכל של כל החוליות. ופירשו הגמ' (שם ל"ח:) "אמר רבא ש"מ צריך לקשור על כל חוליה וחוליה" דר"ל קושר אחר שעושה חוליה אחת של לבן וחוליה אחת של תכלת. ועל זה הדרך כשעושה ז' חוליות יש ה' קשרים, דקושר תחלה ואח"כ חוליה א' של לבן וא' של

הלכות תפילין

נגיעה במקומות המכוסים בהנחת התפילין

[א] המניח תפילין וחך כדי ההנחה נגע במקומות המכוסים שבידו, אין צריך לרחוץ ידיו.

מקורות וביאורים

דאינו יכול להוסיף עוד ד' כריכות דא"כ תהיה כאן חוליה נוספת יותר מהמנין הראוי.

עוד אמר רבינו כיון דחוליה צריכה להיות לפחות ג' כריכות ומאידך אם מוסיף קצת אין הפסד דעדיין נקראת חוליה, ולעיל כתבנו שיש להסתפק האם חצאי הכריכות שבראש ושבסוף הכריכות מצטרפים לחשבון או לא, לכן יש לעשות כל חוליה שיהא בה ג' כריכות מבלי לצרף את חצאי הכריכות כדי שיהא בה ג' כריכות ודאיות.

כ"ז הוא פסק רבינו מכתביו, אך למעשה נהג רבינו ללבוש ציצית עם חוטי תכלת שנתן לו אחד העוסק בענינים אלו, והוא עשה הכריכות באופן שיש בה י"ג חוליות ולא הקפיד שיסיים בכריכה של לבן לבד, אלא בג' הקשרים הראשונים עשה ג' כריכות של לבן ותכלת בסירוגין ובקשר האחרון עשה ד' חוליות וסיים בשל לבן.

א. פסק רבינו מפי השמועה בשם הגר"י קמנצקי. [א"ה: בכף החיים (ד' ס"ק צ"ט) הביא דברי הבן איש חי (תולדות סי' י"ז) שג"כ פסק דאין צריך נטילת ידים וביאר משום דמקום הנחת התפילין חשיב כמקומות הגלויים, כיון שהדרך הוא לגלות הזרוע כדי להניח עליו התפילין, ולכן אין צריך נטילה מעיקר הדין. אמנם בשלמת חיים (סי' לט-מ) כתב טעם אחר משום דהנגיעה היא לצורך מצוה וע"כ אין נגיעתה גוררת טומאה, ואכן רבינו אמר טעמו של הגר"י אך לא זכור לשומעים האם הזכיר את הטעם הראשון או השני.]

תכלת, ואח"כ קשר וא' של לבן וא' של תכלת, ואח"כ קשר וא' של לבן וא' של תכלת, ואח"כ קשר וא' של לבן כדי לסיים בשל לבן ועוד קשר. ובפירושם השני כתבו התוס' דלא יפחות מז' היינו מז' כריכות בין כל קשר וקשר, דאין הכונה למספר החוליות אלא למספר הכריכות.

ובספר יהל אור להגר"א (על הזוה"ק פרשת פנחס דף רכ"ז ד"ה לבנת הספיר) פסק כהפירוש הראשון של תוס' דכונת הגמ' הנ"ל לחוליות ולא לכריכות. אך כתב דחשבון של תוס' שעושה ז' חוליות הוא כהפוחת שלא יפחות מז', ובאמת טוב להיות מהמוסיפים ולא מהפוחתים. ולכן יש לעשות י"ג חוליות סך הכל, ובין כל קשר וקשר יעשה ד' חוליות לבן תכלת לבן תכלת, ולבסוף יעשה חוליה אחת של לבן כדעת התוס'.

ואמר רבינו דכדי לצאת ב' הדעות בתוס' יש לעשות הכריכות כחשבון של פירוש הראשון, אך יש להוסיף כריכה אחת בין כל קשר וקשר או בחוליה של לבן או בחוליה של תכלת, וכשעושה כן נמצא שיש ז' כריכות בין כל קשר וקשר כדעת הפירוש השני של תוס', וגם אינו נקרא שעושה יותר מב' חוליות דלא נקרא חוליה יתרה בפחות מג' כריכות. ואם עושה כשיטת הגר"א אין צורך לזה דבלא"ה יש יותר מז' כריכות בין כל קשר וקשר. אמנם צ"ב איך יעשה לדעת רבינו בין הקשרים האחרונים שעושה רק חוליה אחת של לבן,